

85/1993

1993. január

P A L O T A I K R Ő N I K A

A CSANÁDPALOTAI KELEMEN LÁSZLÓ MŰVELŐDÉSI HÁZ HONISMERETI
KÖRÉNEK LAPJA

HONISMERETI, HELYTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

Szerkeszti:

Szerkesztő Bizottság

Borítólap:

Vass Józsefné

Kiadja:

Kelemen László Művelődési Ház

Csanádpalota

Felölős kiadó:

Erdélyi Lajos művelődési ház igazgató

T A R T A L O M

Földi beszéd az Urral /Asztalos P.Kálmán verse/	1. oldal
Monográfia Csanádpalota Nagyközségről /Asztalos P.Kálmán gyűjtése/	2. oldal
-Éghajlat, időjárás -Gazdasági növényzetünk -Községünk előljárói, vezető személyei -Parasztos állattenyésztés, jószágtartás régen -	
Négy község lakásügyei /Komoly Pál - Szeged/	9. oldal
Karácsonyi régi népszokásokból /Mari Imréné/	11. oldal
Jelenünk krónikája /Mari Imréné/	12. oldal
Gyűjtemény gyarapítói	12. oldal

Földi beszéd az Urral

Uram, én megvagyok Veled,
én előtttem szent a Neved,
szent a Műved - az Ég s a Föld -
de mért nem szólsz ránk keményen:
- Ember, az embert meg ne öld!!

De ha kevés az intelem,
én azt is örömmel veszem,
ha közénk vágyz és azt vered,
aki - csuful, istenkedve -
be mocskolja a Te neved

Mert csufság az és fürtelem,
ami itt dudvaként terem,
hogy mindig fegyvert faragnak
s e nyakig véres világban
örök fészke van a jajnak.

Mondom, én megvagyok Veled,
csak hatalmas, erős kezed
ragadja torkon azokat,
kik vérrel könnyel mocskolják
s keserítik a napokat.....

Asztalos P. Kálmán

MONOGRÁFIA CSANÁDPALOTA NAGYKÖZSÉGRŐL

III. rész

ÉGHAJLAT, IDŐJÁRÁSA

Éghajlatunk, időjárásunk, - hogy így mondjam, - emberi megítélésből nem valami kielégítő, mivel - évtizedek óta tartó megfigyelések szerint - valamelyik évszákunk igen száraz. Így nem minden év bő esztendő. Hogy az évi csapadékról pedig némi képet nyujtsak, Gráf méhészt megfigyelő állomásának - a Magyar Mész révén hivatalos adataiból - következő számjegyeket közlöm:

Év:	Csapadék:
1931.....	663mm
1932.....	1265mm
1933.....	1459mm
1934.....	624mm
1935.....	352mm

Fenti táblázat, egyik évről a másik esztendőre való süllyedése vagy emelése világosan mutatja, hogy nagy ellentétek vannak, ami - mint említettem is, - attól van, hogy a kisebb csapadéku éveknek valamelyik évszákában alig volt eső.

Viharokkal kevésbé dicsekedhetünk, ha figyelembe vesszük, hogy jelentős vihar - legalább is az én megfigyelésem szerint - csak 1921 júliusában, majd 1934 áprilisában és 1935 júniusában vonult határunkban, míg az ezeken kívül nem említettek csak erősebb légáramlásnak tekinthetők.

Mint emlékezetes évet emlegetik 1863-at, amikor - idős emberek állítása után mondva - semmi sem termett s 1864-re olyan nélkülözés ütött ki, hogy minden fölös nagyjóságot takarmány hiányból - világgá eresztettek s az emberek is csupán levesé töltötték a mai nagyutcának ösmert utca köves útját és több közmunkát.

Persze akkor még vasutunk se volt!

Nevezetes elemi csapásként említem meg az 1931-ben átvonuló jégpásztát, amikor olyan jegek estek, hogy több kintlévő ember fejét is bevarte és a kalászt, mely teljes állapotban volt, tönkretette.

Nevezetes az 1935-ös esztendő is, amikor május 3-4-5-6 napjain 7 fok hideg volt és még az akácfürtök is elfagytak s amely év máskülönben is mostoha évek közé sorolható.

Az érdekesség kedvéért említem meg, hogy - 30 évre visszamenőleg - nálunk az 5-ös évek mindig mostohák voltak, míg a hatos esztendőket bőségesnek ösmernék. S ugyanígy váltakozott a 8-as és a 9-es esztendő is. /1918 rossz, 1919 bő. 1928 rossz, 1929 bő./

GAZDASÁGI NÖVÉNYZETÜNK

Termeljük a búzát, tengerit kevésbé s csaknem mellékesnek az árpat, zabot s számításba nem jöhető rozst.

S mondhatjuk, hogy fentiek szolgálgják a takarmányféleséget is, aminek - nagy jószágainkról szólva - igen siránkozó képlete is van, mert ha nem is terem olyan dusan a hereféleség, mint - mondjuk - a makói Gacsiba, Csipkés, stb. határrészekén, akkor is található volna más szénaféleség termesztése, csak ne volnánk kissé fukarok és maradiak.

Igy - mondhatni - hogy az egész határban sem találjuk a hereféleség közé sorolható balticint, de nem vetjük a szeges /Boronkai/borsót s több ehez hasonló takarmányféleséget sem.

Állattenyésztésünk a ló, marha, sertés és tul kicsinyben a juh, mely utóbbi az 1800-as évek utolján is minden tanyán falkástól volt és csirkemódra fogyasztották.

Hogy igás állatainkról is némi képet nyujtsak, felhozom, hogy kivesztek a 18-20 ökrös gazdaságok és eltűntek a szívós erdélyi, magyarfajtának ismert ökrök is.

S ami több, már kezdetét vette a nem valami dicséretre méltó tehénjármozás.

Baromfitenyésztésünk, - noha nicsenek is mintatelepeink - oly széles méretű, hogy minden ösmert hazai szárnyasra kiterjed s - mondhatni - igen nagy piacot tartunk.

KÖZSÉGÜNK ELŐLJÁRÓI, VEZETŐ SZEMÉLYEI

A közérdekben fáradozó egyének munkáját - legalább is az értelmiség igazsága szerint - feljebb kell emelni, mint az egyoldalú magánérdeket. Igy én is minden megértő lélek s a magam nevében, a tisztelet és becsülés jeléül felsorolom mindazokat, kik a saját ügyeiken kívül mások dolgait is egyengetik községünkben. Ezzel azonban nem akarok és nem is találok mindent és mindent rendjén, mert-hogy így mondjam - igen sok kihámozni, elegyengetni való munka van felhalmozódva községünkben, csak legyenek vezetők, kik mindannyiunk érdekében és a saját dicsőségükre elvégezzék a tennivalókat!

Akiket pedig nevük említésével érintek, tanulják meg, hogy minden ember olyan ember, amilyennek a világ és az Élet rendje szerint lenni kell! Tehát álljon mindenki a maga árnyéka mellé!

A község előljárói: id. Csibrán István közs. bíró, id. Mari József közs. tvbíró, Hadobás Pál közgyám, Kriván Mihály pénztárnok, Ludányi Pál közs. gazda, Laskovicz Sándor, Hajas Mátyás, Gulácsi Lajos esküdtek és Mészáros András k.r.b.

A község tisztviselői: Lasztóczi János főjegyző, Iháros András adóügyi jegyző, Földeáki Pál s. jegyző, Szikszai Ferenc s. jegyző, Kéri József végrehajtó, Institóris Sándor, Sulyok Sándor, Mogyorósi József, Petróczki János és még 4 váltakozó tisztviselő.

A tantestület tagjai: Czikesz Lajos, igazgató-tanító, Kurkó Ignácné Máté Pálné, Szikszai Ferencné, Veres Erzsébet, Sipos Mária tanítónők és Babiczky Árpád, Osztian Béla, Marek László és Cseh Lajos tanító urak, míg Archembrier Mária és Nemes Béláné ovónők s mint g. isk. tanító-igazgató Brenner József és neje.

Az egészségügy szolgálatában: Dr Révész István járási-, Dr Kander Győző községi- és Dr Kriván Gyula magánorvos, míg Ábrahám István járási állatorvos.
Ügyészek: Dr Banner László és Dr Necsov József ügyvédek.
Egyesületek, körök, testületek elnökei: Uri Kaszinó: Felföldy Károly főszolgabíró.
Kereskedők egyesülete: Dr Leipnik Győző.
Ipartestület: Mozol János.
Munkás kör: Turi Mihály.
Gazdakör: ifj. Csibrán István.
Méhészegyesület: Babiczky Árpád. áll. t.
Katolikus kör: Nyerges Péter.
Rokkant kör: vitéz Marosi Ede.
Katolikus legényegylet: Szikora Károly s. lelkész.
Önkéntes tűzoltótestület: Szikszai Ferenc s. jegyző.
Fővénegylet: Blaskovits Péter nagybirtokos fővédnök és Lasztóczy János közs. főjegyző.

Csanádpalotai Takarékpénztár Rt. Dr Leipnik Győző igazgató-elnök, Kocsik Gábor könyvelő és Gulácsi B. Ventur pénztáros.
OKH csanádpalotai fiókjánál: Madár János igazgató-elnök, Fodor Géza okl. g. könyvelő, Igaz István pénztárnok.
"Hangya" szövetkezetnél: Madár János ügyvezető elnök, Bócsa István üzletvezető.
Országos k. tejszövetkezet fiókjánál: Madár János ügyv.-eln.-igazgató, Fodor Géza okl. gazda és Sajtos Sándor igazgatók.
A csigai osztatlan közös legelők társulatánál: Szőke István elnök, Nacsa Pál gazda és Nagy János jegyző.

Végül és mindennek felett! a r. kat. egyház képviselőjében: Dr. Ruszthi Rusztek Andor plébános, Szikora Károly és Vida Elemér s. lelkészek.
Míg a református, egyház helyi és jelenlegi lelkésze Török László.

PARASZTOS ÁLLATTENYÉSZTÉS, JÓSZÁGTARTÁS RÉGEN /folytatás/

A libatenyésztés 20-30-as létszámmal tenyésztetett, noha erről is azt tartották, hogy kifizető, mert "ha megkoppasztják is: kinő a tolla". A libatenyésztés különösen a lányos házaknál volt kedvelt, hol a felnőtt libák tollából gyűjtötték a férjhez menendő lányok ágyneműinek "ciháiba"/a párnák, dunnák alsó tokjaiba/ a tollat, ahol erre nem volt szükség, ott meg az utcai tollszedők vásárolták fel s igencsak annyi pénzt adtak érte, amennyit takarmány, és egyéb értékben a libára fordítottak.
A kislibák 3-4 hetes korukig igen szelid és kedves jószágok voltak, a feléjük közeledő embert körül fogták, ha teleszedték begyeiket, pásztorukat körül ülték és "gagyarásztak"/beszélgettek/.

Sőt, a "biru-biruskám!" kiáltásra messziről szaladtak pásztoruk felé. Amikor meg tollazatuk kinőtt: "jajaj!" kiáltással terelték, ijesztették, ha tilosba mentek.

A lud kora tavasszal kezdte a tojást és kiválasztott, megszokott fészkebe tollat tépett magából s ha megtojt: tojását eltakarta. Elkotlását, amikor már 20-25 tojást lerakott, avval jelezte, hogy most már nem "gágogott" és tojófészken is több időt töltött s ha feléje mentek, vagy alája nyultak "sziszogott." Sőt: csipett. Az alája rakott tojást 30-31 napra töltötte ki s egész éven át libáival járt. Kislibáinak - különösen, ha faluszéli közös "libalegelőn" legeltetteék valamelyik uszóhártyáját benyirták, hogy összevegyülés esetén ki tudják válogatni. Ezt úgy mondták, hogy "levelehasított." Ha a lud saját libáit válogatva csipkedte, a szárnyából tollat téptek ki és a felső csőrén lévő orrlikain keresztül huzzák s így járatták, míg meg nem szokta az általa csipkedett libákat. De ugyanígy tollat huzzák azoknak a libáknak is, amelyek koppasztás után egymás állát csipdesték.

A libatömést egyesek az első, mások a második koppasztás után kezdték /Kinek, milyen sürgős volt az értük kapott pénz/A tömést a kora reggeli és az esti órákban eszközölték és pedig erre a célra válogatott, nagyobb szemű kukoricából, hogy lehetőleg ne menjen a kukorica a tömött libák gégéjébe, ahonnan, ha nem sikerült kivenni: megfulladt, vagy fulladás előtt le kellett vágni.

A tömést - régen - az egyik töméstől a másik tömésig áztatott kukoricával végezték, hogy ne a libában dagadjon meg a kukorica. S minden tömő asszony/férfiak nemigen foglalkoztak tömással/kettő libát fogott maga alá és úgy tömte torkig az alája vett libákat. Bal kezével szétnyitotta a liba csőrét s jobb markával a liba szájába eresztette, majd hüvelykujjával lenyomkodva tömött. Amikor már torkig volt a liba: kukorica csuhéjból font és spárgaszerű kötélekkel a fej alatt bekötötte a liba nyakát, hogyki ne rázza a beléje tömött kukoricának egyrészét.

A tömésre fogott libákat egy szűkebb rekeszbe zárták, hogy ne sétálgassanak és állandóan vizet tartottak előttük. Ennek dacára volt olyan liba, amelyik, mire a második tömés következett: nem esztett el. Ezt most nem tömtek meg. S mintegy 3 heti tömés után 5-6, esetleg 7 kilósra is meghiztak, amikor piacra vitték és eladták.

A gunár kiválasztása azon múlt, hogy amelyik legjobban gangoskodott és udvarolt a ludaknak, azt hagyták maguk. Voltak olyan gunarak, amelyeknek ha közelébe mentek, támadtak, csiptek. Sőt, kisebb gyerekeket szárnyaikkal csapkodva el is vertek. Egy gunár 5-6 ludhoz elegendő volt, de olyan is akadt, amelyik csak a szomszéd ludjainak udvarolt és azok gunarával gyakran veszekedett, így "gunárvás" /párvás/ közben is zaklatta őket. S ha tulajdonosa az ilyen gunarat továbbra is közös legelőre engedte, a szomszédok is összevesztek, mert szerintük az ilyen esetek után lett sok nyomorék kisliba.

A pulykatenyésztés leginkább csak a tanyavilágban volt kedvelt de ott se minden tanyán, noha jobb ellátás esetén télbeáltáig is tojtak az öreg/több éves/pulykák. Igaz, hogy keletjük/keresletük/ csak az őszi piacok alkalmával volt, amikor nagyban vásároltak.

Egy-egy falkában 30-40 darab járt, de egy falkánál többet nem igen tenyésztettek többet sehol. Nagy pulykatenyésztő volt, ahol 80-100 db pulykát lehetett találni.

A tojópulyka 8-10 naponként pározott s 20-30 tojás után elkotlott majd amikor kikeltek pulykájai, 3-4 hét múltán ismét tojt, de nem hagyta el fiait.

A kispulykák nevelése 3-4 hétig igen nagy gondosságot kívánt.

Amikor kikeltek, egy-egy szem borsot nyeltek velük, majd erős pálinkával mosták meg a lábaikat, hogy erősödjének. Eledelük árpa, kukoricakása volt, de aludttejjel és turóval keverve apróra vágott vöröshagymát is adtak hozzá, hogy majd annakidején a mérgüket könnyebben "elhányják". Jobb gondozás, takarmányozás esetén 8-9 hét múltán kezdett kopaszodni a fejük, vagyis: "hányták a mérgüket." Ez a folyamat melegebb időjárás esetén 18-20 napig tart, míg hűvösebb időben 25 napig is eltart, sőt némelyike belé is pusztul. Amíg a mérgüket hányják: nagyon csendesek "lipátosak". Amikor elhányták a mérgüket, megelevenednek, a kakasok megkezdik a berzenkedést és a nap tulnyomó részét bogarászással töltik,

A kanpulyka egész napi tevékenysége berzenkedésből, páváskodásból áll/két szárnyával a földet sepri, farkát szétterjeszti/s ha hangosabb szót hall, vagy zajt "brü-brü-brü" hangot hallatt.

Párazás közben sokáig tapossa a tojót, viszont egyszeri párázása 8-9 tojáshoz elegendő. Ha a kanpulyka nem jól párizik, a tojópulykák a feléjük közeledő ember és állat előtt lelapulnak, megállnak. Ebben az esetben valamelyik szomszéd kanpulykájához viszik a tojókat de csak arra az időre, míg "megtojózkodnak".

A kanpulykák között is kerül olyan, amelyik támad és a kisebb gyermekeket, ha elérik: neki ugorva fellöki. Az ilyen szokásaikat, amikor a pulykák elültek: piacra viszik, vagy levágják, mert csőrük vágása és karmolásuk az arcra veszélyes.

A gyöngytyuk tenyésztése még az 1910-es és 20-as években, csak a tanyavilágban létezett, de itt sem minden udvaron. Ugyanis 3-4 hetes koráig minden baromfinál nagyobb gondozást igényelt és drágább élelmet kívánt, míg nagy korában tulzott hangoskodása és vadsága miatt nem kedvelték. Viszont, ahol megszokták, ott százas falkában tenyésztették és az őszi piacokon-külföld felé is - nagy kereslete volt s a tyuknál többet fizettek érte. Levese izletes s minden más házi szárnyasnál nagyobb kalóriát tartalmaz és husa is kitűnő.

A gyöngytyuk márciusban kezdte a tojást s nagyon ritka esetben tojt a tyukok fészkébe. Fészket inkább a kalászos gabonák közé, kazal vagy szárkup tetején alakította ki. S amennyire rejtette fészket, olyannyira kirikácsolta/kiabálta/, amikor megtojt. Így a hang után találtak fészkére, amelybe egy-két régi tojást tettek, mert ellenkező esetben új fészket keresett és akkor hallgatózhatott a gadzasszony, mire ismét fészkekre talált. Máskülönben sokat "tukácsolt"/kiabált/.

A gyöngytyuk első heti tojása nem igen vált be, ezért inkább házilag elfogyasztották, különösen téstagyuráshoz, mert erősebb színt adott a tésztának, mint bármilyen más tojás. Amikor 28-30 tojást kitojt: pihentetett, de csak nagyritkán és nem mindenik kotlott el.

Ha elkotlott, akkor sem ültették el, mert rossz anya volt, fiainak felét sem tudta felnevelni. Ezért tyukkal vagy pulykával keltették ki a gyöngyöst. Érdekessége volt a gyöngyösnek, hogy anyját soha nem hagyta el s ha az anyjuk már fészekre ült tojni, ők is körül ülték. Így az anyjuk sem tudott tőlük szabadulni, csak ha ismét elült.

A gyöngykakas azzal különbözött a tojótól, hogy az álla alatt nagyobb "pettyengője"/szakja/volt, mint a tojónak. Ezen kívül tollát kissé felberzelve és kényeskedve szaladt, de nem is "tukácsolt" volt s mondhatni: azelőtte leülő gyöngytyukkal pillanat alatt pározott. A kisgyöngyös 4 hetes koráig apróra vágott zöldet kukorica kásával aludt tejjel és turóvak kavart eledelt kapott. De arra is vigyázni kellett, hogy meg ne fázzanak, vagy ázzanak, mert ellenkező esetben "pesnyákosak" lettek és nem fejlődtek. 4 hetes koruk után repkedni kezdtek és naphosszat rovarirtással foglalkoztak és messze elbarangoltak az udvartól, de mindig hazataláltak. Ha valamitől megijedtek, nagy lármát csapva repültek. Növésük olyannyira lassu volt, hogy a karatavaszi, /egy és fél/kiló súlyt csak őszre érték el. Ha szárnyukat elvágták, vagy megtépték, hogy ne repüljenek: "pesnyákosak"/betegek, lassu fejlődésűek/lettek. Így ősz felé enni kaptak, beszoktatták a tyukólba, ahol szükség esetén, amikor piacra vitték, összefogdesták. Ma már falusi udvarokon is tenyésztik, de csak kisebb mértékben, mert szomszédol, háztetőkön kiabál és kertbe jár.

A kacsatenyésztés - mivel pásztort sem igényelt és hamarabb felnőtt mint a liba-, csaknem minden udvaron megtalálható volt. Persze, ez sem abban a létszámban, mint a tyuk, csak 3-4 "tojórécével" és 1 "gátzsérral", vagyis kakassal. 50-60 létszámmal, csak érpárti tanyákon vízenyős területeken tenyésztették.

A tojó tavasszal kezdett tojni s 14-16 tojás után abbahagyta, de nem kotlott el. Vagyis: nem volt hajlandó kiköltetni a saját tojását. Nagy ujság volt, ha olyan megtörtént, hogy kacska költötte ki tojásait. 10-15 napi pihenés után ismét tojni kezdett s volt amelyik még ősz-felé is tojt. Ezt a tojást házi szükségletre használták.

A fehér tollazatu kacsák között egyesek megkisérelték a tarka tollazatu kacsák tenyésztését is, de ezeknek tollazata értéktelenebb volt s még az 1910-es években, csak itt, ott lehetett látni néhányat.

A kiskacsák, amikor kikeltek: jegyet kaptak. Valamelyik uszohártyájukat benyírták, hogy összevegyülés esetén ki tudják válogatni mások kacsái közül. Különösen, ha közös vízre jártak. Kelésüktől mintegy kettő hétig igényesek voltak. Kukorica, vagy kása korpa közé salátát, csanalat és egyéb gyenge paréjt szeleteltek és nagyobb edényben usztató vizet kaptak. Ha nagyobb víz is volt közelbe "tyukanyójuk" a vízparton szaladozva hívta, kotyogta őket, míg egy-két hét múlva megunta ezt a nevelést és elhagyta őket.

A kiskacsák, míg pelyhesek voltak "csacsarásztak". Amikor már kinőtt a tollazatuk "hápoztak".

A hízott kacska kevesetebb volt, mint a liba s tenyésztője is többet leölt belőle. Kisült zsirját különösebb kalácssütésnél használták, de a kisebb gyerekeknek is kedvenc és csitító eledelük volt a "kacsazsirps kenyér".

A kacska tömése kb. kettő hétig tartott és pedig egy igen szűk ketrecbe zárva, hol az emésztés elősegítésére állandóan víz volt előtte, de csak úgy, hogy ne tudjon belémenni. Sulya 3-4 kg., közt váltakozott. Bármilyen időszakban piacra lehetett vinni, mert vevőre talált.

A gátzsér farktolla felfelé penderedett s erről lehetett felösmerni. Egyike, másika a tyukokat is kergette.

A galambtenyésztés - az 1910-es években-különösen a tanyavilágban csak az ugynevezett "vadóc" fajtákra terjedt ki. Ezek valamelyik kisebb épület/ól, vagy istálló padlásán fészkeltek. Nagyon elvétve került olyan ház, melynek magasabb oszlopon, többfészkes galamducot lehetett látni. A 14-es világháború után terjedt el a "suta" /tollaslábu/, melyet gatyásnak is neveztek. Evvel egyidőben lett közismert és kedvelt a fején patkóalakban bóbitás és a lábán tollas "török" fajta, mely testre nagyobb volt a vadócnál.

A 20-as évek felé már kialakult a galambászat és az eddig tenyésztett galambok mellett elterjedt a törökhöz hasonló, de a csőre fölött is bóbitás "szecs-kás" és az ehhez hasonló, de negyedóráig is "óगतó" dobos, majd a "parókás" és a levegőben bűksengekethányó "purcli".

S mivel egyeseknek szenvedélyévé lett a galambászat: szaporodni kezdett a rövidfarkú és nagytestű "csirke", a "páva", a "gólyabegyes", a "flórenti" s az utóbbi időben a "posta" és a "karrier".

Amíg csak a vadóc galambok voltak tenyésztésben, pároztatásukkal vagy különösebb gondviselésükkel keveset törődtek, enni is csak annyit kapott, amennyit a tyukok etetése alkalmával feltudott kapkodni. Igaz, tél idején nem is költöttek, csak amikor már a határban is talált magot.

Amikor a galambászat fellendült: "fűj, fűj!" füttyszóval hívták enni és a purcli galambokat tenyerük összezsápkodásával/tapsikolással/ indították a levegőben bűksengelni.

A galambászat ma már egy kellemes szórakozással telített mellékfoglalkozássá alakult ki és igen sokan foglalkoznak gondosabb tenyésztésükkel. Persze, a vadóc galambhoz hasonlóan könnyen repülő posta és karrier, de még a flórentin is kellemetlen vendégei a veteményes kerteknek, mert ha nem ijesztik, kárt csinálnak a veteményben.

Amikor a kangalamb udvarol, úgy mondják: "trubukol". Amikor pedig a párját hívja, akkor "óगत."

A tojó galambok, csak kivételes esetben trubukolnak, vagy óगतnak.

.-.-.-.-.

Asztalos P. Kálmán
gyűjtéséből

NÉGY KÖZSÉG LAKÁSÜGYEI

Az Országos Földbirtokrendező Biróság 1924. december 2-án kelt rendeletével Csanádpalotán, Csanádalbertin, Kövegyen és Királyhegyesen véglegesen rendezte az abban az időben vajudó házhelykérdést.

Csanádpalotán az O.F.B. házhely céljaira megvásárolta Turi Pál palotai lakos 2 kat. hold földjét 11. házhely céljára. Mészáros Etel és Kovács István 2 kat. hold szántóföldjét 15 házhely céljára és végezetül Sajtos Sándor palotai lakostól 12 kat. hold termőföldjét 64 házhely céljára és egy holdat köztér kialakítására. Az így megvásárolt területek 17 kat. holdat tettek ki és ezeken összesen 90 lakóház épül. Ezenkívül váltott meg a biróság Csanádpalotán 15 kisebb /egy holdon aluli/ területet különböző csanádpalotai kisgazdálkodóktól, akik megfelelő értékű és nagyságu csereingatlant más területen kapnak, különösen olyan helyeken, ahol művelés szempontból ezeket művelni sem gazdaságos.

Erre a célra igénybe vette a biróság Veszelszky Pál volt pitvaros nyugdíjas tanítónak, aki 1919-ben a hazánkban kivonuló románokkal együtt politikai okokból kifolyólag elhagyta az országot, 25 kat. hold csanádpalotai és 7 kat. hold nagylaki szántó földjét. Ebből a 32 kat. hold földből kaptak kielégítést azok a palotai lakosok, akiktől házhely céljára földet vásárolt a biróság.

A megvásárolt házhelyeket azok kapták meg, akiknek jogosultságát a tárgyaló bizottság megállapította és ki is hirdette. Ezeken kívül az O.F.B. házhelyben részesítette Bán Antal rokkant katonát Unger Pál jegyzőt, Szügyi Istvánnét, Brenner Józsefet, Svanda Jánosnét, Darozsi Lajost, és ifj. Pintér Istvánt palotai lakosokat. Még két házhelyet juttatott a biróság a palotai főszolgabírói Hivatal részére is, de nem állapította meg Vincze főszolgabíró jogosultságát. Így a Csanádpalotán kiosztásra került házhelyek száma 120 volt. Ezeken kívül házhelyeket kapott az O.F.B. jóvoltából a Csanádpalotai Vámhivatal és annak tisztviselői. Erre a célra Turi Kálmán és Társaitól az O.F.B. vásárolta meg 1183 négyszögöl területű földingatlant.

Csanádalberti községben házhelyek céljaira csereingatlan juttatás nélkül igénybevett az O.F.B. Dr. Szirbik Sándor vagyonából 4 kat. holdat, mely köztér és 14 házhely épült. Igénybe vettek ezen kívül Nicsivics György és özv. Nicsivics Györgynétől 1 kat. hold 1100 négyszögöl területű földet 10 házhely céljaira. Ezeket a házhelyeket a tárgyaló bizottság által érdemesnek talált igénylők kapták meg. Alberti község belterületén fekvő kisebb ingatlanokat, továbbá Venyercsán János és Jancsik András földingatlanait nem vette igénybe a biróság.

Kövegy községben is házhely céljaira igénybe vette a biróság özv. Fodor Józsefné, Nagy Istvánné és társaitól 404 négyszögöl belső telket, melyet már Kohanics István kövegyi lakosnak megítélte a biróság, de Kohanics Istvánnak időközben történt elhalálása után a felesége kapta. Továbbá a biróság igénybe vette V. Tóth Mihályné és társai 456 négyszögöl területű földingatlant, aztán Lucsko Gyula 398 négyszögöl, Pomodi Mihály 222 négyszögöl, Zsiga Istvánné 222 négyszögöl, V. Tóth József 414 négyszögöl, Szüdi Mihály 479 négyszögöl

és Vass Sándor 389 négyszögöl területű belsőségét, összesen 8 házhely céljára bocsájtotta a Sternheim Ferenc 22 kat.hold ingatlanát úgy, hogy abból 15 kat.hold a tanyával együtt visszamarad. Királyhegyesen házhely céljaira megvásárolta a bíróság Sz. Varga János 148-, Keresztesi István és társai 151-, Börcsök József 136-, Szabó Antal 135-, Hadobás Mihály 298-, Kiss József 70-, Varga Bernát Balázs 548-, Fazekas Mátyás 303-, Ferencsik Antal 442-, és Farkas Mihályné örökösei 176 négyszögöl területű ingatlanát. A házhelyeket a bizottság által arra érdemesnek talált, királyhegyesi lakók kapták. Ezenkívül házhelyet juttatott még a bíróság Baka István helyi lakosnak is. Az igénybe vett földek a Blaskovics Aladár és Erneszt földjeiből voltak, kárpótolva.

A fent felsoroltakon kívül 1200 négyszögöl földet ítélte az O.F.B. Haluska Jánosné részére egy-egy kat.holdat pedig özv. Bata Józsefné Pusztai Jánosné, Nyerges Mária, özv. Szikszai Istvánné, Szendrei Erzsébet, özv. Mucsi Mihályné, Szimán Rozália, Mari András, özv. Nagy Andrásné és ifj. Urbán Pál részére.

Gál Balázs részére javaslatba hozott 800 négyszögöl helyett egy kat.holdra egészítette ki a bíróság. Egy holdat kapott még Pusztai András és Huszár András, valamint 1200 négyszögöl kapott Nyerges András, Bán Antal hadirokkant pedig 2 kat.holdat.

A csanádpalotaiak részére megítélte összes földterület 462 kat.hold 1060 négyszögöl tette ki.

A honvédelmi miniszter megkeresésére 2-2 kat.holdat juttatott az O.F.B. hűszolgálatuk elismeréséül Jung Ádám, Pusztai Boldizsár, Császtvai Mihály, Varga István, King István, Káplár József, Pinter András Hanszék András, és Batrik András katonák és vámőr részére.

Öt-öt kat.hold földet kaptak: a szolgabíró, a csanádpalotai, az apátfalvi és magyarcsanádi csendőrs, a bökényi és királyhegyesi őrs 4-4 kat.holdat. A csendőrök részére juttatott földterület 23 kat.hold.

Elutasította a bíróság a palotai gazdasági iskola, az ismétlő iskola a csanadalberti és pitvarosi ág.h.ev. egyházak, a magyarcsanádi ref. presbitérium, Királyhegyes község, Pless Frigyes, Zsedényi Ambrózy Emil, Kökénssedi Papp Ferenc, Sárváry Horváth Tiborné, Kökényesdy Etelka, D. Olffy Sándorné, Fegyveres Sándor, Heczeg István, Gálffy István és Rosenakker Andor kérelmeket.

Csanadalberti községben 121 kat.hold 800 öl föld került kiosztásra.

Kövegyen a bíróság a már említetteken kívül 2 hold földet adta át a kövegyi gazdasági ismétlő iskolának és 10 kat. holdat a Kövegyen felállítandó, illetve átszervezendő rom.kat.plébánia céljaira.

Kövegyen összes földszükséglete 56 kat.hold 60 négyszögöl.

Mellőzték a Prágai János és Kátyik Mihály földhözjuttatását.

Közlegelő céljaira Blaskovich Aladár és Erneszt birtokából 500 kat.holdat sajátítottak ki kövegyiek számára. Végül kimondta a bíróság, hogy Sternheim Emánuel örököseinek Kövegy határában lévő ingatlanainak megváltását mellőzi, de igénybe veszi Sternheim Ferencné 22 kat.hold ingatlanát.

Királyhegyesen a kijelölt földeken kívül házhelyet és egy kat.hold földet juttattak Baka Istvánnak. 2 kat.hold földet kapott Királyhegyesen a gazdasági ismétlő iskola és 10 kat.holdat a községben alakítandó plébánia javára.

A Királyhegyesen megváltott földterület 66 kat.hold 800 négyszögöl. Az új tulajdonosok járadékot fizettek. A birtokba helyezés időpontja 1925. október 1.

Komoly Pál
Szeged

KARÁCSONYI RÉGI NÉPSZOKÁSOKBÓL

Egy kis részletet írok a régi gyermek éveimből.
Akkor még nem voltak diszes ajándéktárgyak, mint a modern világban, akkor karácsony táján nem vettek az emberek hozzátartozóiknak drága ajándékokat.
Régen ha jött a karácsony, Luca naptól faragták a Lucaszékét.
A legények és lányok, tizenkét cédulára egy-egy nevet irtak, és abból karácsonyig minden nap kibontattak egyet és amelyik utoljára maradt az lesz az övé.
Jártak a Betlehemesek utcáról-utcára, minden házhoz bekopogtattak, azzal a szóval, hogy meghallgassák-e az Angyali vigasságot? Több helyen nem engedték be őket.
Ahol beengedték őket, jó estét kívántak a két angyal belépett a Betlehemmel a szobába és énekelték a Menyből az angyal első versszakát, majd kiszólnak: Gyere be első pásztor! Apásztor bemegy letérdel a Betlehem elé, és mondja: Édes kis Jézuskám, hoztam néked egy kis báránycát. Majd feláll és elélép a Betlehemnek. Az angyalok az ajtó felé fordulva ismét mondják: Gyere be második pásztor, az belép letérdel a Betlehem elé és mondja: Édes kis Jézuskám, nem hoztam egyebet, csak a tiszta szívemet, majd feláll és oldalra lép.
Az angyalok ismét az ajtó felé fordulva mondják: Gyere öreg, csókold meg a Jézuskát! Miféle Jézuskát? Iluskát? Felenek az angyalok, semmi-féle Iluskát, hanem a Jézuskát. Az öreg beesik az ajtón, esés közben mondja: Még ezt a gazdátlan kilincset se foghatom meg jól. Fekszik a földön. Az angyalok ismét szólítják: Kelj fel öreg, csókold meg a Jézuskát! Fölkel oldalra, letérdel a Betlehem elé és mondja: Édes Jézuskám, nem hoztam egyebet, csak egy köcsög aludttejet, azt is az uton elejtettem. Feláll, a pásztorok felé fordulva mondja: Pásztorok menjünk a mezőre, fogjunk göndör szőrű báránycát, vigyük haza anyjának, főzze meg a fiának. Ha valaki vigan él, a juhász is úgy él.
A pásztorok az öreggel együtt táncolnak és énekelik: Haj, haj, haj, úgy repülünk mint a vaj, Haj, haj, haj, repüljünk el mint a vaj.
Az öreg mondja a pásztoroknak: Halljátok, csörgetik a kulcsot? Pénzt akarnak adni. Ha pénzt adnak, elfogadjuk, megköszönjük, ha boto, el fogunk szaladni. Az öreg megköszöni, amit kaptak. Adjon a jó Isten a házigazdának akkora hizót, mint a bubos kemence, olyan szalonnája legyen, mint a ház fala. Olyan vastag kolbásza, mint a mester gerenda. A két angyal fogja a Betlehemet és elindulnak a kiskapuig, énekelik

a Csorda pásztorokat.

Az éjjéli mise után, amikor kijöttek a templomból, a lányok és legények, amelyik fiú és lány a nagykeresztnél találkozott az lett a párja.

Amíg el nem mentek az éjjéli misére, az előzőleg kutba dobott almát kivették, feldarabolták és mindenkinek kellett belőle enni, még a tyukoknak is, hogy olyan egészségesek legyenek mint az elfogyasztott alma.

Mari Imréné

-.--.-.-.-

JELENÜNK KRÓNIKÁJA

1992. November 7-én este a helyi kulturházban Erdélyi Lajos igazgató rendezésében divatbemutató volt, Kovácsné divatos modelljeiből.

A divatbemutató után a Makói Táncegyüttes modern táncokat mutatott be, ezt követően bográcsos borjupörkölt vacsora volt, szabadtálalással és végül jó zene és jó hangulat, a fiatalság és mindenki jól érezte magát.

A csanádpalotai Nyugdíjas Klub, Nyerges Erzsébet vezetőnő irányításával 1992. november 16-án Makón, Erzsébeti vacsorán vett részt.

Kőműves Sándor klubvezető meghívására, jó vacsora mellett jó zene volt, a táncegyüttes népi és modern táncokat mutatott be.

Mari Imréné

-.--.-.-.-

A GYÜJTIMÉNY GYARAPÍTÓI

Zsigmond István	Kotroczo Béla szolgálati cselédkönyve, 1 db munkásigazolvány
Bán Lajosné	2 db 1903-as névnapi képeslap, 4 db fénykép az 1910-es évekből
Mari Imréné	4 db régi Nők lapja, 2 db Imádságos füzet: Engesztelő ájtatosság, Szállást keres a szentcsalád
Tóth Istvánné	Ház és föld adásvételi szerződése Régi divatlapok, II. világháburus tábori postai levelezőlapok, képeslapok, régi nyomtatványok népszabadság régi számai
Lukács Mihályné	1 db 1930-as kiadású könyv
Turi Krisztián	2 db matematika tankönyv 4 db ének-zene füzet, 1 db magyar nyelvtanfűzet, 1 db A szentmise állandó részei c. füzet 1 db kétfilléres
Szilágyi Imre	1 db levelezőlap, Petőfi összes költ., irodalomkönyv
Nagyfalusi Ágnes	1 db egypengős, kártyanaptárak

86/1993

P A L O T A I K R Ó N I K A

A CSANÁDPALOTAI KELEMEN IÁSZLÓ MŰVELŐDÉSI HÁZ HON-
ISMERETI FŐRENYEK LAPJA

HON ISMERETI, HELYTÖRTÉNEI ÉS KÖZLEMÉNYEK

Szerkeszti:

Szerkesztő Bizottság

Szerítőlapp:

Vass Józsefné

Kiadja:

Kelemen Iászló Művelődési Ház
Csanádpalota, Szt. István u. 40.

Felélős kiadó:

Erdélyi Lajos művelődési ház ig.

T A R T A L O M

Össz felé /Asztalos P. Kálmán verse/	1 old.
Aru- és terménycseré módjai községeinkben /Pánczél Józsefné/	2 old.
Parasztos állattenyésztés, jószágtartás régén /Asztalos P. Kálmán munkája/	3 old.
A közoktatás helyzete Osanád-palotán az 1800-as években /Nagyfalusi Ilona/	7 old.
Búliükezés /Mari Imréné/	8 old.
Férfiesék Osanádpalotáról /Németi Bálintné/	9 old.
Jelenünk krónikája /Pánczél Józsefné - Mari Imréné - Erdélyi Lajos	11 old.
Gyűjteményünk gyarapítói /Nagyfalusi Ilona/	13 old.

Asztalos P. Kálmán

Ősz felé

Egy-két szál hajam már deres
a fáradt kezem kutat, keres,
és hasztalanul tapogat:
nem leli a csók-virágos,
örömteli napokat.

S szelíd szívem meg-megremeg,
mert maholnap Tél közeleg
s csipős széllel süvölt, havaz...
Hej, pedig, ha jól emlékszem:
Ennám még nem volt szép tavasz!...

Aru- és terménycsere módjai községeinkben
/kofák, kupecsek, piacok, vásárok/

Kövegyen különösen a tojás és a baromfi felvásárlók bonyolítottan le nagyobb forgalmat, mivel a palotai, ugari termelők - piacra menet - megálltak Kövegyen és leadták áruikat a baromfi kofáknak és a többi áruikkal úgy mentek azután tovább Palotára. Ugyanezt tették a kövegyi lakosok is, mert ugyanannyiért adhatták el Kövegyen is a tojást, baromfit, mint Palotán, mert ugyanaz a nagykereskedők szállították el az árut, a makói Nagy Ferenc, majd később Nadár baromfi-kereskedők.

Sajnos Kövegynek piaca sohasem volt. /Az 1920-as évek második felében próbáltak piacot létesíteni. Az asszonyok néhányszor kiálltak áruikkal a nagyközségbe, de hiába, mert Kövegyen nem volt vevő, aki megvegye. A nagy kertekből mindenkinek volt egy kis árulni valója, aki szegény volt, az meg azért nem vásárolt, mert pénze se volt./ Így a Kövegyi asszonyok kénytelenek voltak Palotára és Makóra garabolyozni áruikat.

Nagyon emlékeztetnek még a két világháború közötti palotai és makói piacok. Palotán a mai park helyén, a Kelner üzlet előtti téren volt az asszonyok helye. Nagy kört alkotva álltak, és előttük a földön volt az áru. Mellettük, a községháza felőli oldalon álltak a hentesbódék, amelyben a hentesek piackor, vásárkor mérték a húst sütötték a hurkát, kolbászt. 7-8 hentes működött abban az időben. Az asszonyok mellett árultak az "almás kofák", akik Szegedről nemcsak almát, hanem törött paprikát is hordtak. Itt árultak a "rófiós zsidók", a "gyolcsos bódók", a kötélverő, a szabó, a papucsos, a kalapos! A kalapos: "Sisáknak", hívták, azt a palotai lakost, aki fiatal korában kitanulta a kalap készítést és a piacon árulta a nagykereskedőtől hozott kalapokkal együtt. Rajta is maradt élete végéig a "kalapos Sisák" név. Mint ahogy a "lugos Asztalos" név is rajta maradt azon az emberen, aki eljárógatott segíteni a szappan főzésben és a segítségért kapott lugot azután a piacon rugatta. A meszet árusító Krobákra viszont a "meszes Duber" nevet ragasztották.

A toll és baromfi felvásárlás a mai játszótér kocsit melletti szélére került, ahol a makói kereskedők néhány itteni besegítő főlvásárló segítségével bonyolították le, a vásárlást. Ilyen főlvásárló volt már az 1920-as években Szikszai Istvánné, később lánya Kiss Lajosné és még többen. Ezeket a sorban, baromfit vagy tojást árusító asszonyok csak "kofák"-nak nevezték, : így "Nem ácsorgok man evvel a csirkével, odaadom a kofának."

A piacról nem maradtak el a fogattal árusító gazdák sem, akik a szekérderekben hozták terményeiket a búzát, árpát, kukoricát stb. A saroglyába állított zsékoknak kinyitották a száját, hogy lássa a vevő mit vesz. Vagy a szegény emberek, vagy pedig a kereskedő vásárolta meg végül a terményt.

/folyt. köv./

Pánczél Józsefné

Parasztos állattenyésztés, jószágtartás régen
/folytatás/

Szarvasmarhatenyésztés még az 1910-es években is a villásszarvu darusörü, magyariajta mellett nyilvánult meg, noha ekkor már szaporodott a "szimentáli" és a svájci" megnevezésű, de a "magyar" tarka is. A darusörü igénytelenebb és mégis kitartóbb, szí, vósabb volt az utóbb felsoroltaknál. Jármozás alkalmával nem lihegett és silányabb takarmányon is munkabíróbb volt. Viszont a hozatott fajták, legalább is tejhozamra felülmúlták a villásszarvu magyar fajtát, persze kisebb zsirtartalommal és meg is követelték a költségesebb gondozást, a jobb takarmányt.

A fajtáktól eltekintve a szarvasmarha gondozása megközelítette a lovakra fordított gondozást, csupán a takarmány minősége tért el a lovak finomabb takarmányféleségétől. Persze elegendő élelmet kaptak, ami érthető is, hiszen az ökrök a kalászosok nyomtatásán és rajd az ekekapa terjedésével a kukorica ekézésén kívül minden munkában kisegítői voltak a lovaknak, csak lassabb mozgással. Sőt volt olyan 10-15 holdas gazda, aki csak egy lovat tartott koszikázásra és ekézésre, míg a szántást, vetést az ökrök végezték. S mindez azért, mert az ökrök kitartása olcsóbb volt.

A tehéntartás megkövetelte, hogy az - ökröktől eltérően - jobb takarmányt és abrakot kapjon, mert mondták, hogy "ugy afont, ahogy kapott". A tehén téli etetése - az ökrökkel együtt - reggel a lovak etetésével egyidőben történt s a szarvasmarhákat is mint a lovakat, megvakarták, csak nem csutakolták és nem törölgették, de tisztán tartották.

Egy darab számos állatnak /felnőttnek/ kettő kéve /50-60 szálát kitévő/ kukoricaszárat adtak, míg a fejős tehénnek, amikor fejőakarták, egy erre a célra készített "abrakos" ládába 4-5 kilónyi takarmányrepat daraboltak, vagy reszeltek és erre "két összemarék/ mindkét marókkal/ kukorica, zabdarával kevert korpát adtak, hogy jobban állja a fejést és jobban leeressen.

Amikor a szárleveleket leetették, itatás következett, ami után az állatok lefeküdtek és kérődztek, vagyis a megevett takarmányt felbőfűgve ismét megrágták. És délután 2 óráig csak annyi gondot fordítottak rájuk, ha netán benéztek az istállóba, az esetleges trágyát ledobták alóluk, nehogy belefeküdjének.

A szarvasmarhákat délre nem etették, csak délután, amikor szép sorjába szedve, kényükbe kötözték a szarizéket és - a változás kedvéért - néha szár helyett zab, vagy tavaszi árpaszalmát kaptak. A délutáni etetés 4 óráig is elnyúlt, amikor megittatták őket. Volt, ahol a fejést itatás előtt eszközölték, de volt ahol itatás utánra hagyták. Húzel a szarvasmarhák napi gondozása - legalább is télen - véget ért.

A tehén "fedeztetése", ha tehéncsordába járt, akkor a pár óra hosszára közéjük csapott 6-7 számú bikák valamelyikével fedeztetett meg, ami után a csorda jelentette a tehén gazdájának az eseményt és megkapta a "dohányravalót." A csorda közé csapott bikák a község bikái voltak és ezért fizetés nem járt. Amikor 5-6 hónapos volt a tehén vemhessége, az abrak szűkebbre fogásával elapasztatták /abbahagyták a fejést/, hogy inkább a leendő borjut nevelje, de meg ekkor már kesere is volt a tej és forralás közben "ganvás" /savós/ lett, tehát táplálkozásra alkalmatlan.

A vemhesség tizenegyedik hónapjában éjjelente többször is kinéztek az istállóba, ha megtalálják ellik: a borju előhuzásában segítségére legyenek a tehénnek. Ambár volt egy hiedelem, mely szerint ha vasárnapon választották el az előző borjut, úgy nappal jött az ellés a tehénre. Ellés után, alig egy óra múltán, amikor már talpra állt a borju: megszeptatták, majd pedig a maradék tejet kifejték és forralva "gurásztá" néven a szomszédos gyerekeknek tállalták, hogy "sok tejet adjon a tehén."

A gurásztá tulajdonképpen "összement-tej" volt, mint a fentebb említett gancs, csak ez imelyősen édes. S mintegy kettő hétig a borjué volt az összes tej, ami abból is adódott, mert ezideig elég jó gyanke volt a tej minősége, de a borjunak is szüksége volt a nagyobb mennyiségű tejre.

A tehenekre általában azt mondták, hogy "jámbor" állat. Ennek dacára mégis akadtak rugósak és döfősek, melyeknek gondozása, a fejése nagyobb elővigyázatosságot követelt, vagy ha türehetetlen né vált: vágóra küldték.

A tehéntartáshoz fűződő hiedelmek közé tartozott, hogy a tejbe nem szabad volt bicskával, vagy késsel aprítani a kenyeret, mert úgy tudták, hogy "kihasadozik a tehén csecse." De naplemente után reszki volt a háztól kiadni tejet, mert "könnyen megronthatták a tehenet és vagy nagyon apasztott, vagy rugossá vált." És a fecskék dobolását is tiltották a ház gyerekeivel, mert "véres tejet adott a tehén." /Persze ez a tiltás a fecskék védelmére is szolgált./ Az első kihajtás alkalmával, amikor a legelőre terelték, vagy a csordás elé csapták a tehénre: "Imeavesszővel hajtották, hogy a legelőn kár ne érje."

Szent György hajnalán /április 4./pokrócot húzgáltak a harmatos fűvön és hazaérve letörölték vele atehenet, hogy "hasznára legyen az az évi legelés.

A falu fejős teheneinek nyári legeltetésére a dús fűvel benőtt "csordajárás" /tehenlegelő/ volt, hová a közösen fogadott csordás a bojtárok segítségével reggel ki, este, naplementekor haza terelte a három, négyszáz darab körül változó falkát. A kihajtással és hazatereléssel, csak egy-két napig volt baj, míg egy pár nap múltán a tehének minden különösebb kísérés, vagy vezetés nélkül hazataláltak s ha nem nyitott kapu várta: elbődítette magát. Persze, ezt ott otthon kapott abrak és jó bánásmód segítette elő.

A tehének legeltetése igen csak május elsejétől november elsejéig tartott, ami utána bekerült az istállóba és -mondhatni- megkezdődött a téli takarmányozás.

A borjúnevelés nem sokkal maradt mögötte a csikónevelésnek, mert a legtöbb helyen 8 hetes koráig szoptatták, vagyis addig, amíg rá nem szokott az abrakra és azénaféleségekre. Amikor meglett, azonnal elkötötték zsinaggej a köldökzsinort, majd megszojtatták és kötelet téve a nyakára, az anyja mellé, a jászolhoz kötötték. Persze, nevet is adtak neki és pedig a neméhez illően. Az üszőborjak: Rozsa, Mőce, Virág, Borcsa és ehhez hasonló nevet kaptak, míg a bikaborjúk: Pirok, Piktör, Csákó, Bicskás stb. névre lettek szoktatva.

A kisborjak látogatóitól megkövetelték, hogy köpködjön a borjú felé nehogy megverje szemmel. Amikor elválasztották és egy pár hét múltán úgy jött, hogy szabadon eresztették járkálni, vagy a többivel a legelőre terelték, "pallókát" tettek az orrára, amitől nem hagyta az anyja szopni, ha netán megkísérelte a borjú a szopást.

PALLÓKA: amelyik borjú még egy-két éves korában is szopni akart, annak pallókát tettek az orrára ha szabadon eresztették a legelőre. A pallókát készítették sünkutya bőréből és bádogból is. Utóbbira ruhafélét csavartak, hogy ne törje a borjú orrát.

Ha üsző volt a borjú, 3 éves kora körül fedeztették meg, ha pedig bika volt: egy éves korában ivartalanították. Ugyanis bikát nem tartottak a parasztgazdaságok. A herélése olyan egyszerű volt, hogy leginkább a tulajdonos végezte el a műveletet. Három éves koráig "tinó" nevezővel illették s nyáron át közöslegelőn, közösen fogadott pásztorral őriztették a 200-as létszámot is meghaladó "tinó-gulyát". Amikor elérte a 3 évet, betanult ökrökkel fogták össze vagy kötélen vezették és "tanulj tinó, ökör lesz belőled" szólas mellett rászoktatták a "cselló" /jobbra/ és a "hajsza" /balra/ szóló utasítások értelmére, amivel egyidőben a "csehéj" /indulj/ és a megállást jelentő "hopp-hó" szavak értelmével is meg kellett ismerkednie.

Voltak olyan betanított ökrök, amelyek minden vezetés nélkül nyílegyenesen barázdát húztak, de a szekérnyomról se tértek le. Sőt, ha szántottak, tizenegy óra tájban, amelyik végén befogták a szántáshoz, azon a végén már csak könyörgésre fordultak a barázdába. Ha odavertek nekik az ökörhajtó ostorral: kitörtek és több vaj volt velük, mint egy kis könyörgés, szép szó és biztatás elmondásával.

Az 50-60 holdas gazdáknál igencsak hat ökröt fogtak az eke elé, de az ökrök ekéje "ikereke" /kettős fejű/ volt s így igencsak érték azt a teljesítményt, amit a lovak. Persze, külön fogásban szántottak, hogy a lováknak ne keljen kerülgetni a lassabb mozgású ökröket.

Az 1910-es években, a "szakeke" /üköracél/ terjedésével az ökrök létszáma csaknem felére csökkent. Amit eddig 4, vagy 6 ökörral húztak: eldobták és könnyebb szántású ekéből vásároltak. Ebben a csökkenésben belesegített az addig vontatott gőzcséplőgépek "magánjáróvá" alakítása is.

A szarvasmarhák életkora, jobb bánásmóddal elérte a 12-14 évet is, amikor kevesebbet fogatolva és jobb takarmánnyal etetve, feljavították és vágóra adták.

A tehenek jármolására Csanádpalotán csak a 14-es világháború után fanyalódtak, de elenyésző kevesen s csak a 4-5 holdas "törpe gazdaságok".

A bivalytenyésztés még 1940-es évek körül is virágzott a kisebb gazdaságokban s igénytelensége folytán már 40-50 párra emelkedett, mint régen, amikor még ökrökkel összefogva vontatták egyik tanyáról a másikra a gőzcséplőgépet. Utóbb a szigorú kukoricabeszolgáltatás kényszerítette tenyésztésükre és tartásukra a gazdákat, mert minden abrakolás nélkül is elvégezték a rájuk háruló feladatot. Persze, a bivaly "jamborsága" meg se közelítette az ökrök jamborságát, noha ezek is eléggé szófogadóak voltak, de kissé vadabbak, mint az ökrök. Nyári melegben könnyen belevitték az utmenti vízbe, pocsolyába a szekeret, s amíg meg nem heverkeztek: ostorral sem lehetett kivenni.

A bivalytehenet a legtöbb helyen nem fejték, noha zsirtartalma felülmúlta minden más fajta tehené tejének zsirtartalmát. Igaz 3-4 liternél még a fiának sem adott többet.

A bivalyborjú szabadon járt az anyjával, vagyis ha fogatoltak vele ment, de sokszor messze elmaradva, azonban soha nem tévesztve az anyja menetirányát.

Szoktak mondani, hogy "lusta, mint a bivaly". Igaz, hogy járásuk lassabb volt az ökröknél, de ha megfutamodtak, még a pásztorkutyák is lemaradtak tőlük.

Csanádpalotán a "Törekvés" mtsz-nek volt legutóljáig bivaly fogata. Takarmánybehordásra használták, vagyis a tehenek, lovak és borjak istállóihoz egy pár bivaly hordta a szükséges takarmányt. 1963-ban ezen is tuladtak és ma már se ökre, se bivaly látogat nem látható falunkban. Sőt a tehéntartás is csökken.

Egy 1854-es községi kimutatás szerint "Palota községben létezik:
580 pár ló
246 pár ökör
54 pár bivaly, melyek közmunkaképességgel bírnak."

Bivaly-fogat. Régen, az 1910-es években, amikor még ismeretlen volt nálunk - falun - a magánjáró gőzcséplőgép, leginkább bivalyok vontatták a gépeket az egyik tanyáról a másikra. Amíg a gép csépelet, legeltették. Cséplés után szántásra és egyéb igavonásra használták.

/folyt.következik/

Asztalos P. Kálmán
gyűjtéséből

A közoktatás helyzete Csanád-palotán az 1800-as években I. rész

1848.

A népnevelés viszonyaira tekintettel volt két tanító, akik közül az egyik - a tanításon kívül - az egyház kántori teendőit is ellátta.

Elképzelhető az eredmény!

Az iskolába járók száma 472, ezek közül fiú 276 és leány 196.

Az iskola igazgatása a rom. katolikus lelkészre volt bízva, különben az iskola jellege felokézeti volt."

1857.

Emeletes iskolát építették.

1881.

"A község megvásárolta a kir. kincstártól a régi ispán lakot 4.100 forintért, melyet a rá következő évben alakított át fiú iskolává. Most leányiskolának használtatik".

1891.

"Felépült a most is működésben álló leányiskola, amely a községnek, az anyagon kívül 6.600 forintjába került."

1893.

"Ebben az évben épült a templom körüli részen a csinos óvoda, amely azon felül, hogy értékében 5.000 forintot képvisel, még azon előnyöket biztosította a községnek, hogy a templom körüli területnek vitás tulajdonjogát a község előnyére állapítván meg."

1895.

"A község felsőbb helyről érkezett jogerős rendeletek értelmében és a tényleg fennálló szükséglet is figyelembe véve három tantermet és két tanítói lakást köteles felépíteni."

A község előljárósága 1896-ra tervezte, hogy egy új községházát építenek. Így már egy új iskola építésére nem maradt pénz.

A megoldás az lett, hogy a községházát alakították át iskolává és a kor igényeinek megfelelő díszes épület az új községháza is felépült a millennium ünnepére."

1896.

"A minő kedvező irányban növekedett a község közvagyon, azon arányban történtek befektetések szellemi fejlődésre nézve is. Már az 1870-es évek elején külön választva lett három rendes tanítónak a működése az egyház kántori teendőktől és a felekezeti iskola községi iskolává alakítottatott."

/Folyt. következik/

Nagyfalusi Ilona

HÖSI HALÁLT HALT DRÁGA JÓ FÉRJEM EMLÉKÉRE

Erdély, Csik-megye, Gyergyódomok község 1944 augusztus 26., mikor elbucsúztunk egymástól. Kezemet fogva mondta, nem szabad a reményt elveszíteni Anyukám.

Eljön még az az idő, amikor újra együtt lehetünk, újra és újra. De ha véletlenül nem megyek haza... Erre ne is gondolj!

Es ha véletlenül nagyon sokára, vagy nem is megyek haza többé... Es erre a szóra, mindkettőnk szeme tele volt könnyel. Őrizd meg emlékemet.

Az utolsó szó és még egy Isten veled.

Megőrzöm emléket a sirig.

De a vérző seb szivemben nem heged be soha.

En jöttem szülő falumba, Csanádpalotára.

Szeptember 3-án, a Békási szoroson az oroszok betörték Erdélybe. Férjemet harcba vetették, az orosz támadás miatt.

Gyergyószentmiklós, Szászrégen, Debrecen, Miskolc irányában Budapestig, állandó harcban voltak az oroszokkal. Ez a visszavonulás három hónapig tartott. Karácsony szent napján az orosz csapatok körül zárták Budapestet, állandó, elkeseredett harcban voltak a magyar csapatok az oroszokkal.

Drága jó férjem a budapesti harcokban vesztette életét, aknata-lálat érte a budai hegyekben, 1944 karácsonyán.

NEPMESÉK CSANÁDPALOTÁRÓL

A CSIKÓS LÁNYA

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy királyfi. Mindig mondta neki az apja, anyja, házasodj meg fiam. A királyfi nem találta magának feleséget, pedig bejárt országot, világot.

Akkor azt mondta a királyfi:

- No mostmár elindulok és addig megyek míg meg nem találom azt a lányt aki akkor is szeret ha megtudja, hogy kivagyok. Felöltöztött vándor legénynek, tarisznyát akasztott a nyakába, botot vett a kezébe és ment, mendegélt egyik faluból a másikba, bejárt az egész országot mikor elért egy nagy pusztaságba. Annak a pusztának a közepén látott egy kicsi, fehérre meszelt házat, gondolta bemegy kér egy pohár vizet, mert igen megszomjazott. Hát ahogy bemegy látja, hogy egy gyönyörű lány áll a kemence előtt és szép pirosra sült cipókat szed ki belőle. Mikor a lány meglátta a fáradt legényt megesett a szive rajta és szíves szóval kínálta a friss cipóval, jó paprikással. Elfogadta a királyfi az ételt, ivott utána egy csupor vizet, szépen megköszönte, aztán hazament a palotába. Mondta otthon az apjának:

- No, édesapám találtam már magamnak való lányt, vagy ő lesz a feleségem, vagy senki.

Kérdezi a király:

- Ki ez a lány?

- Hát, az nem más mint a csikós lánya.

- Jól van fiam - mondta az apja -, elmegyek megkérőzni.

El is ment a király meg a fia lánykérőbe a csikós gunyhójába. Mikor odaértek a király bement, de a fia elhúzódott a karám mellé, ott várta mit végez az apja. Nagy tisztelettel fogadta a csikós a királyt, megvendégelte azzal amit találtak a házban.

Aztán megkérdezte:

- Mi járatban van nálunk felséges királyom?

Mondja a király:

- Lánykérőbe jött, mert hallotta hírét a lány szépségének.

Kérdezi a csikós a lánytól:

- No, lányom Te mit szólnsz a dologhoz?

Sirva is fakad a lány, leborul a király elébe és mondja:

- Jaj, felséges királyom, nem lehetek én a királyfi felesége, mert én mást szeretek. Itt járt a héten egy legény, ha az ő felesége nem lehetek, soha nem megyek senkihez.

A király behívja a királyfit, No, volt meglepetés. A király fia és a csikós lánya egymásra borultak, ölelték, csókolták egymást. Aztán elmentek a palotába, nagy lakodalmat csaptak, ettek, ittak, mulattak. Mikor vége lett a lakodalomnak, azt mondja a királyfi a feleségének:

- No, asszony, most már itt minden a tied is, csak egyet ne felejtse el, az országdolgokba nem szólhatsz bele, mert ítéletet csak a király mondhat.

Igérte is a fiatal királyné, nem szól ő bele az ura dolgába, elég neki a házkörüli munka.

Eltek, éldegéltek nagy megértésben, szeretetben. A csikós lányából szép királyné lett, aki minden kívánságát teljesítette az urának

Aztán egyszer mikor a király éppen a nép panaszait hallgatta a felesége is ott volt a teremben. Hát éppen egy szegény paraszt azt panaszolja, hogy szomszédjával együtt ment a vásárba, mikor megálltak pihenni, és amikor elaludtak az ő lova megcsikózott. A csikó meg valahogy a szomszéd ökre mellé ment, erre a szomszéd azt állítja, hogy a csikó az övé. Gondolkozik a királyfi, hogy tegyen igazságot, aztán csak kimondja az ítéletet:

- A csikó azé aki mellett találták.

Nem szólt a királyné semmit, de mikor elmegy az ember, hát csak ő is utána lopakodik és valamit sugdos a fülébe, de azt nem hallotta más senki. Másnap aztán ment a király vadászni. Ahogy ott járkál az erdőbe, hát látja ám, hogy a szegény ember a fák között huzgál egy halfogó hálót. Hát Te atyámfia mit csinálsz itt azzal a hálóval?

- En bizony felséges királyom halászok.

Feleli a szegény ember. Neveti a király, s kérdi:

- Hogy lenne az erdőnek hala?

- Hát ugy felséges királyom, mint az ökörnek csikaja!

Resteli magát a király, hogy így megfelelt neki az ember, de mindjárt gondolta, hogy itt a felesége szólt bele a dologba. Ahogy hazaért felelősségre is vonta az asszonyt. Az el is vállalta, hogy ő tanította ki az embert. Nagyon megharagszik a király, ráripakodik a feleségére, hogy másnap reggelig eltakarodjon a háztól, mert nem fogadta meg a parancsát. Kérdezi a királyné:

- Valami emléket vihetek-e magammal?

Nem bánom, mondta a király, ami neked a legkedvesebb hát elviheted.

Mikor aztán eljött az este, a királyné az ura vacsorájába altató port tett. Mikor aztán a király mélyen aludt, belecsavarta egy takaróba, befogatott és feltette az urát a kocsira és haza vitte az apja házába.

Reggel mikor felébredt a király csak nézgelődik hol is van, azt sem tudja hogy került oda. Aztán látja ám, hogy a csikós házában van, a felesége meg ott fekszik mellette az ágyon.

Kérdezi az asszonyt haraggal:

-Hogy kerültem ide?

Mondja neki az asszony:

- En hoztalak ide kedves uram, mert az egész palotában nem volt semmi ami neked kedvesebb volna nálad!

Nagyot nevetett a király, ölelte, csókolta a feleségét, aztán haza is vitte a palotába, és még most is boldogan élnek, míg meg nem halnak!

Itt a vége, fuss el véle.

Németi Bálintné

Jelenünk krónikája

A Menekültügyi Bizottság Segélyszolgálati Missziójának csanádpalotai szolgálatait Tóth Istvánné sz. Solcz Margit, helybeli lakos végzi. Önzetlen áldozatkészséggel, fáradságot nem ismerve tarja számon a segítségre leginkább rászoruló családokat, a legelhagyatottabb idős embereket. A ruhaneműn kívül pénzt gyűjtenek a rászoruló gyerekek üdültetésére, iskoláztatására is.

Pánczél Józsefné

A makói nyugdíjas klub 1991. június 24-én aratási ünnepélyt rendezett. Kőműves Sándor vezető meghívására a csanádpalotai klub tagjai 40 fővel vettek részt az ünnepélyen. Finom vacsora és jó zene mellett jó hangulat alakult ki, megelégedéssel törtünk haza.

A Csanádpalota Kelemen László Művelődési Ház nyugdíjas klubja augusztus 19-én nagyszabású ünnepi vacsorát rendezett első magyar királyunk, Szent István és az új kenyér ünnepe tiszteletére.

Nyerges Erzsébet vezetőnő meghívására Makó város klubja 50 fővel, Battonya 22 fővel és Pitvaros 15 fő nyugdíjas taggal és vezetőivel, valamint a helybeli tagok közül 50 fő vett részt az ünnepségen. Erdélyi Lajos műv. ház igazgató vezetésével, a műv. házban megalakult konyha felszolgálói udvarias, dicsőretek munkát végeztek.

Az ünnepségen részt vett a helyi polgármester és felesége is. Finom husleves és bográcsos pörkölt volt, szabad tálalással. Itél, ital bőven volt.

A fiatal zenekar tagjai kedélyesen és jól mulatatták a vendégeket, húzták a talpalávalót, a jó magyar nótákat.

Bjfel után 2 óráig tartott a vigadalom.

Vendégeink megelégedéssel és örömmel köszöntek el tőlünk.

Mari Imréné

1991. szeptember 8.

Szeptember 8-án, kisasszony napján került felavatásra Csanádpalotán a közadakozásból felállított II. világháborús és 1956-os szabadságharc emlékműve.

Az avató ünnepséget Spák Imre polgármester nyitotta meg. Beszédében emlékeztetett arra, hogy az elmúlt évtizedekben csak titokban hullathatták könnyeiket azokért, akik a II. világháború csataterein estek el és idegen földben, jeltelen sirban pihennek. Nem volt ahová, az emlékezés virágait elhelyezzük.

Gyulai Endre szeged-csanádi püspök ünnepi beszédében az emberi felelősségre mutatott rá, és arra, hogy mindent meg kell tennünk azért, hogy a gyűlölet helyett szeretet uralkodjék a szivekben és a világon, hogy ne legyen többé háború és szűnjék meg az embertelenség.

Beszéde végeztével a püspök megszentelte az emlékművet, majd katonai dízsorút hangjainál helyezték el a jelenlevők a megemlékezés virágait.

Szavalatok - melyet Nagyfalusi Ilona és Adók István mondtak el - és egy volt hadifogoly /Hangai József/ beszámolója után a polgármester sorra feolvasta az elesettek nevét, közben az iskolás lányok mindannyiszor egy égő gyertyát helyeztek el az emlékmű talapzatán.

A község, jelképesen most helyezte örök nyugalomra az elesetteket, akiket eddig csak a család, a hozzátartozók emlékezete őrzött.

Nyugodjanak békében!

Erdélyi Lajos

Gyűjteményünk gyarapítói

Az elmúlt negyed évben gyűjteményünk számos szép, ritka darabbal gyarapodott. Elsőként kell megemlíteni Kovács Ernőt, aki szülei házába hívott el, nézzek szét, hátha találok valamit, ami a gyűjtemény számára értékes lenne. Legnagyobb öröömre nagyon sok megőrzésre méltó dolgot találtam. Néhányat azt gondolom érdemes külön is megemlíteni. Kaptunk egy régi hűtőládát. Azt gondolom ilyenről még senki sem hallott. Asztalos Mihály mészáros és hentes mester volt. Ő tárolta a húsokat benne. A láda közepére lehetett a húst benni, a két oldalon pedig a jégtömbök helye van. Gazdagabbak lettünk egy nagyon szép báli ruhával is. Adomány volt még:

1 asztal	3 köcsög	1 téli firfikabát
1 mosóteknő	2 étkészlet	1 pénzeszacskó
1 ágyvég	/8-6 darabos/	4 régi fénykép
1 priccs	2 sütőlapát	3 falikép
1 babaágy	3 szita	több képkeret
1 dőzsa	1 tévő	1 lámpaernyő
1 cégtábla	2 merőkanál	1 citera
1 zsírosbödön	1 kuglófsütő	
1 mézesbödön	1 sótartó	
1 konyhai morleg	1 báli ruha	

Gyészat Zoltánné

2 sublót terítő	1 konyhai falvédő	1 női himzett bluz
1 férfi alsónadrág	1 férfi selyemsál	1 himzett kispárnahaj
1 női ing		

Nagyfalusi Agnieszka

1 egőrfogó
1 utcanevtábla

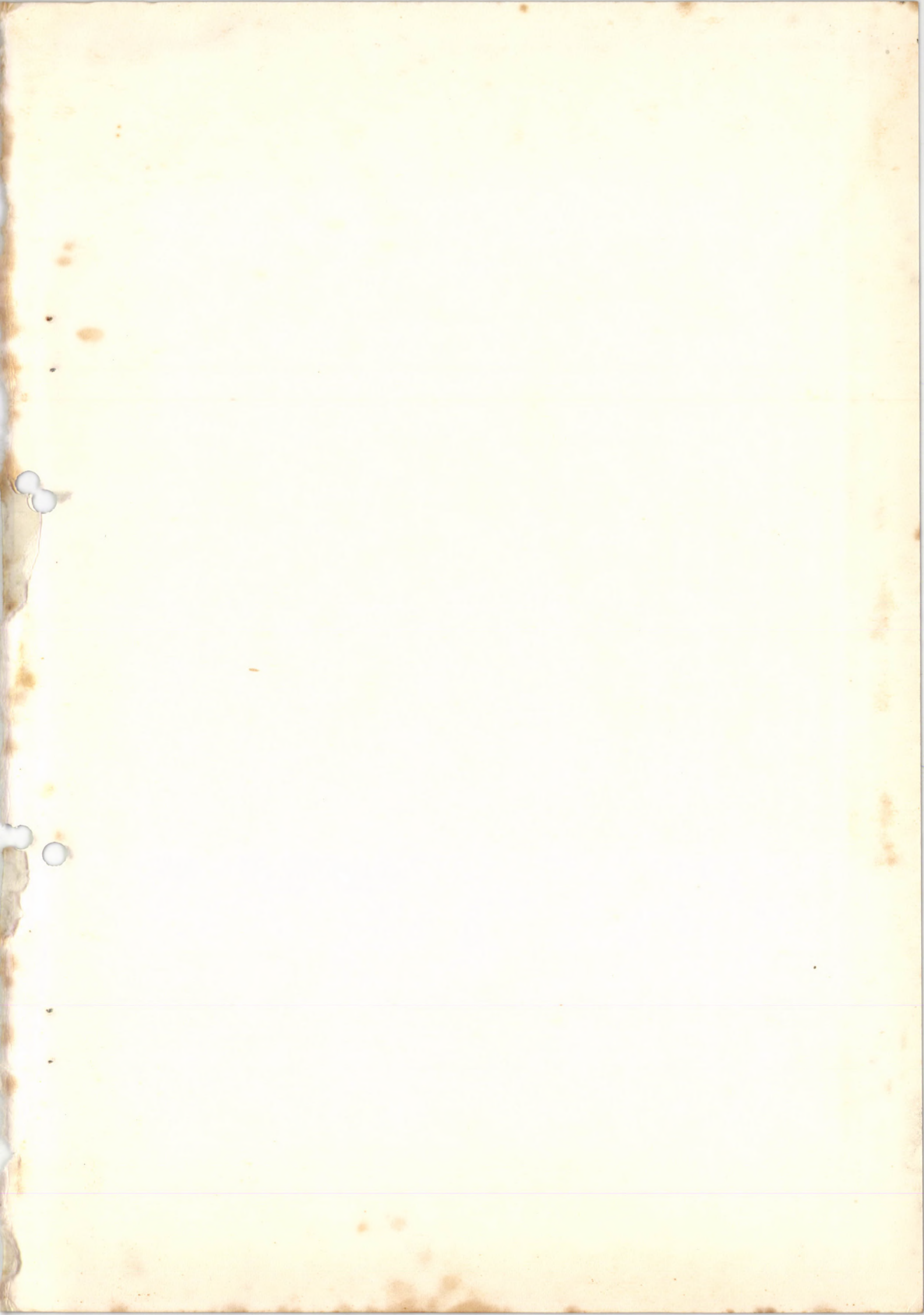
Özv. Lasztóczi Jánosné

Magyarország c. ujság 1914-es kiadás is megemlíti.
Sportversenyeken nyert érmek 5 db.

Az adományokat nagyon köszönjük, kérjük minazokat akik olvassák a kiadványt, ha valamilyen tudja gazdagítani gyűjteményünket hozza el a Honismereti gyűjteménybe.

Köszönettel:

Nagyfalusi Ilona

VGv MS 88-515